

HANNAH ROTHSCHILDOVÁ

JAZZOVÁ BARONKA

Rothschildová
původem.
Baronka sňatkem.
Svobodomyslná
duší.

Nica Rothschildová měla vznešený původ, rodinu i bohatství. To vše se ale změnilo, když uslyšela hudbu Theloniousa Monka a jako uhranutá jejím kouzlem všechno opustila a vypravila se do USA geniálního jazzmana vyhledat. Newyorská společnost ji mezi sebe nepřijala, to ale vzpurnou Evropanku nezlomilo. Své místo našla mezi hudebníky, které po zbytek svého života oddaně podporovala.

„Okouzující biografie excentrické a nezdolné baronky Pannoniky de Koenigswarter (1913–1988) napsaná její prarouteří – čtenář se okamžitě chytne na háček. (...) Intimní příběh o životě stráveném porušováním pravidel, napsaný s pozoruhodným detailem, citem a opravdovou empatií.“

– Publishers Weekly

„Skoro neuvěřitelná, ale naprosto pravdivá biografie ‚jazzové baronky‘ Niky Rothschildové vás vtáhne do víru dvou odlišných, ale propojených světů. V jádru příběhu o skandálu a zlomové kultuře se skrývá romance jako žádná jiná.“

– The Independent

Hannah Rothschildová

JAZZOVÁ
BARONKA

Hannah Rothschildová

JAZZOVÁ BARONKA

Pátrání po Nice,
rebelce z rodu Rothschildů

Přeložila
Bohumila Kučerová

metafora®

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

The Baroness © 2012, Hannah Rothschild
First published in 2012 by Virago Press, Great Britain
Translation © Bohumila Kučerová, 2020
Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2020

All rights reserved

ISBN 978-80-7625-482-4 (ePub)

ISBN 978-80-7625-481-7 (pdf)

ISBN 978-80-7625-063-5 (print)

Jacobovi a Sereně

Obsah

1 Ta další	9
2 Královna blech	21
3 Uherská růže	29
4 Boj, útěk nebo pád	41
5 Podlouhlá temná kobka	49
6 Rothschildiana	63
7 Motýl a splín	75
8 Předválečná dokonalost	85
9 Vrchní velitel	97
10 Zámecká paní	105
11 Mračna nad Evropou	111
12 Ve válce	125
13 <i>Don't Fence Me In</i>	135
14 <i>Black, Brown and Beige</i>	145
15 Bláznivá jízda	157
16 Osamělý Monk	167
17 Černá děvka, bílá děvka	181
18 Bird	193
19 Pannonica	203

20 Podivné ovoce	215
21 Krev, pot a slzy	227
22 Dohnaná k šílenství	239
23 Poslední Monkova léta	253
24 <i>'Round Midnight</i>	263
Epilog	267
Výběr písní napsaných pro Niku či jí inspirovaných	273
Poděkování	275
Rozhovory	279
Bibliografie	283
Filmové dokumenty a hrané filmy	291
Archivy a knihovny	295
Rejstřík	297

Ta další

Můj dědeček Victor byl první, kdo se o ní přede mnou zmínil. Pokoušel se mě naučit jednoduchý dvanáctitaktový bluesový akord, ale moje jedenáctileté ruce na něj byly příliš malé a toporné.

„Jsi jako moje sestra,“ řekl. „Miluješ jazz, ale je ti zatěžko vynaložit nějaké úsilí, aby ses ho naučila hrát.“

„Která sestra? Miriam nebo Liberty?“ odbyla jsem jeho kritiku zvědavou otázkou.

„Ne, ta další.“

Která další?

Ještě ten den jsem si ji našla v rodokmenu Rothschildových: Pannonica.

„Kdo je Pannonica?“ zeptala jsem se svého otce Jacoba, jejího synovce.

„Říkalo se jí Nica, ale víc nevím.“ Naše rodina je tak velká a roztroušená po celém světě, že ho očividně nepřekvapilo, že se mu někam vytratila blízká příbuzná.

Já se však nenechala odradit. Vrhla jsem se na pratetu Miriam, sestru Niky a věhlasnou vědkyni, která pouze podotkla „Žije v New Yorku“, a to bylo všechno. Další příbuzná mi sdělila: „Je to velká mecenáška, něco jako Peggy Guggenheimová nebo Medici jazzu.“

A pak ta šeptanda:

Říká se jí „jazzová baronka“. Žije s černochem, nějakým pianistou. Za války pilotovala bombardéry Lancaster. V jejím bytě umřel ten feťák Charlie Parker. Měla pět dětí a žila s 306 kočkami. Rodina ji zavrhla (ne, nezavrhla, namítal někdo další). Bylo pro ni napsáno dvacet písní (ne, dvacet čtyři). Vozila Milese Davise po Páté avenue. A o těch drogách jste slyšeli? Šla do vězení, aby on nemusel. Kdo je on? Thelonious Monk. Byla to velká láska, dojemný příběh.

„Takže jaká je Nica?“ vyptávala jsem se znovu Miriam.

„Vulgární,“ odsekla. „Je prostě vulgární.“

„A to znamená co?“ nedala jsem se odbýt.

Miriam mi už nic dalšího neřekla, ale dala mi sestřino telefonní číslo. Když jsem v roce 1984 poprvé přiletěla do New Yorku, hned pár hodin poté jsem jí zavolala.

„Byla bys ochotná se setkat?“ otázala jsem se jí nervózně.

„K smrti ráda,“ odvětila mi rozhodně moje zavržená prateta svým jedenasedmdesátiletým hlasem. „Přijď po půlnoci do klubu ve městě.“

Okolí klubu bylo tehdy proslulé svými drogovými doupaty a mělo pověst nebezpečné čtvrti.

„Jak ho najdu?“

Nica se zasmála. „Koukej se po autu,“ poradila mi a položila telefon.

Jaké auto myslela, bylo patrné na první pohled. Byl to špatně zaparkovaný velký bleděmodrý bentley se dvěma hlasitě prozpěvujícími opilci na kožených sedadlech.

„Ti dva jsou pro mě záruka, že mi to fáro nikdo neukradne,“ vysvětlila mi později.

Zabušila jsem na nenápadné dveře vedoucí do suterénu. Až za pár minut se odsunulo okénko v horní části dveří a za mřížkou se objevil něčí obličej.

„Co je?“ houkl.

„Hledám Pannoniku.“

„Koho?“

„Pannoniku!“ opakovala jsem už poněkud zoufale.
„Říkají jí Nica.“

„Myslíte Baronku? Tak proč to neřeknete hned?“

Dveře se otevřely dokořán a odhalily ubohou místnůstku zahalenou do oblaků kouře. U stolů v ní sedělo pár lidí a naslouchali pianistovi.

„Je u *svýho* stolu.“

Nica coby jediná bílá osoba tady se nedala přehlédnout. Seděla hned u pódia.

Ničím nepřipomínala ženu, kterou jsem znala z rodinných alb. Ta Nica v nich byla okouzující debutantka s pečlivě načesanými havraními vlasy, obočím vytrhaným do módního obloučku a rty namalovanými do našpuleného srdíčka. Na jiném portrétu, už ne tak perfektně upravená, s rozpuštěnými vlasy a bez líčidel, připomínala hollywoodskou verzi válečné dvojité agentky. Nica přede mnou se ničím nepodobala svému mladšímu já; její úchvatná krása uvadla a kdysi jemné rysy zhrubly téměř do mužských. Její hlas mi bude už navždy znít v uších. Připomínal drsné pobřeží bičované vlnami whisky, cigaret a probdělých nocí, napůl dunivý, napůl chraptivý, protkávaný sípavými výbuchy smíchu.

V prstech svírala cigaretu v dlouhé černé špičce a kůžič měla přehozený přes opěradlo židle. Kývla směrem k prázdné židli, zvedla čajník a něco nalila do dvou otlučených porcelánových šálků. Beze slova jsme si připily. Očekávala jsem teplý doušek čaje, ale hrdlo mi spálila whisky. Rozkuckala jsem se a do očí mi vhrkly slzy. Nica zvrátila hlavu a rozesmála se.

„Díky,“ vyrazila jsem ze sebe.

Položila si prst na rty a kývla směrem k pódiu. „Pšš, poslouchej tu hudbu, Haničko, jen poslouchej.“

V té době mi bylo dvaadvacet a nedařilo se mi naplňovat očekávání mojí urozené rodiny, ať už skutečná, nebo

domnělá. Cítila jsem se neschopná, nedokázala jsem žít si po svém, ale ani využívat privilegií a příležitostí, které mi nabízel můj původ. Stejně jako Nice i mně byla zapovězena práce v rodinné bance, jelikož její otec, zakladatel N. M. Rothschild, ustanovil, že ženy z rodiny v ní smějí působit pouze jako účetní nebo archivářky. Uvázla jsem v období mezi studiem a nástupem do zaměstnání. Moc ráda bych pracovala v BBC, ale dostávala jsem jen zamítavé dopisy. Můj otec, pokračovatel rodinné tradice bankovníctví, mi sice přes známé našel nejrůznější pracovní místa, ale ukázalo se, že pro provozování knihkupectví, nabízení nemovitostí nebo katalogizaci uměleckých děl mi chybí talent. Ztrácela jsem odvalu a utápěla se v depresích. Neusilovala jsem o žádné povolání svých snů, chtěla jsem si prostě jen vyzkoušet různé činnosti, abych si mohla vybrat. V jádru mého hledání ležela základní otázka: Je pro nás možné uniknout před minulostí, nebo je naším údělem zůstat navždy uvěznění ve vrstvách zděděných názorů a pradávných očekávání?

Pohlédla jsem přes stůl na svoji nově objevenou praxi a pocítila náhlé nevysvětlitelné vzdušné naděje. Náhodný příchozí by viděl pouze starou ženu potahující z cigarety a naslouchající pianistovi. Možná by se podívil, co tu ta dáma s perlovým náhrdelníkem a kožichem přehozeným přes židli pohledává a proč se tak zaujatě pohupuje v rytmu hudby a uznale kývá hlavou při vydařeném sólu. Já ale viděla ženu, která je tu doma a která ví, kam patří. Udělila mi následující radu: „Pamatuj, že žijeme jen jednou.“

Krátce po našem prvním setkání jsem se vrátila do Anglie, kde jsem konečně dostala práci v BBC a začala točit dokumenty. Ale moje myšlenky se nepřestávaly vracet k Nice. V době před internetem a levnými letenkami nebylo tak snadné udržovat zaoceánské přátelství. Setkaly jsme se v domě její sestry v Ashton Woldu v Anglii a pak

při mé další cestě do New Yorku. Posílala jsem jí pohlednice a ona mně desky. Jednou z nich bylo album *Thelonica* Tommyho Flanagana, hudební pocta jejímu přátelství s džezovým pianistou Theloniousem Monkem. Jedna ze skladeb na albu se nazývala „Pannonica“. Na jeho zadní stranu napsala: „Drahé Hance s láskou Pannonica.“ Přemítala jsem nad těmi jmény, Thelonious a Pannonica. Jak se mohli dva lidé s tak podivnými jmény a zcela rozdílnou minulostí kdy setkat? Co je asi mohlo spojit?

Požádala mě, abych tu desku přehrála dědečkovi Victorovi, a ten z ní nebyl zrovna nadšený. „On ani Monka moc nemusel,“ svěřila mi Nica. Líbila se mi role hudební zprostředkovatelky mezi sourozenci. Jindy mě požádala, abych dědečkovi předala jednu z desek klavíristy Barryho Harrise. I tentokrát byla jeho reakce vlažná. Při našem příštím setkání jsem jí o tom pověděla. „Vzdávám to,“ konstatovala přezíravě. „Je to hudební ignorant.“ A pak se bouřlivě rozchechtala.

S Nikou byla legrace. Žila přítomným okamžikem, neměla ve zvyku poučovat nebo nahlas přemítat, neměla snahu zatěžovat někoho svými znalostmi nebo zkušenostmi. Pobývat v její přítomnosti bylo velmi osvěžující ve srovnání s návštěvami jejích sourozenců Miriam a Victora, které se zvrhávaly v kurzy intelektuálního špičkování a vědomostní soutěže, v nichž bylo mým úkolem ukázat, kolik toho vím a jak dokážu ohromit svým intelektem a logikou. Když mě přijali na Oxford, dědeček mi telefonoval, aby se mě zeptal: „Jaké stipendium jsi získala?“ Přiznala jsem, že jsem šťastná, že jsem se tam vůbec uchytla. Zklamaně zavěsil. Miriam se mě ve svých čtyřidevadesáti letech zeptala, kolik knížek jsem už napsala. Ještě žádnou, musela jsem opět pokorně přiznat. Ale točím další dokument. „Těch jsem udělala tolik, že je už nepočítám,“ zavrčela. „Napsala jsem deset knih, jednu o japonském haiku.“ A pak taky zavěsila.

O jazzu jsem toho moc nevěděla, ale Nica mi nikdy nedala najevo, že mě pokládá za „pitomou“ a „mimo“, a vůbec jí nevadilo, že netuším, co znamenají slova jako *dig, cat, fly, zoot, tubs, Jack a goof*. Pouze v jedné věci byla absolutně neústupná: Thelonious Monk byl génius srovnatelný s Beethovenem. Nazývala ho „Einsteinem hudby“. Jestli existuje sedm divů světa, on je osmý, tvrdila.

Při plánování cesty do New Yorku v prosinci 1988, kdy jsem měla točit dokument z uměleckého světa, jsem si vyhradila tři večery, které jsem hodlala strávit s Nikou, a sepsala si otázky, které jsem jí chtěla položit. Jenže 30. listopadu 1988 náhle zemřela, při operaci, když jí dávali bypass. Prošvihla jsem příležitost, nechala jsem si ujít svoji pratetu.

Ty nepoložené otázky mě stále pronásledují. Náhle na mě nečekaně vyskočí: když ve filmu uvidím panorama New Yorku, zaslechnu Monkovu píseň, setkám se s její dcerou Kari, zavětrím whisky. Zatímco jsem profesionální život dál věnovala natáčení dokumentů o živých i mrtvých lidech, uzrával ve mně plán. Vytvářela jsem filmy o sběratelích, umělcích a nejrůznějších vyděděncích, to všechno byla témata vztahující se také k Nice a jejímu příběhu. Možná její smrt neznamená konec našeho vztahu, možná mohu ty otázky položit jejím dosud živým přátelům a příbuzným.

A tak jsem pozvolna začala načrtávat obrys jejího života. Narodila se v roce 1913, před první světovou válkou, kdy naše rodina byla na vrcholu moci. Byla úzkostně opečovávané dítě a dětství strávila v rezidencích plných uměleckých skvostů. Pak se provdala za pohledného barona a povila mu pět dětí. Patřil jí nádherný zámek ve Francii, nosila oblečení a šperky navržené přímo pro ni, pilotovala letadla, řídila sportovní vozy a jezdila na koni. Coby členka oslnivé vyšší společnosti žila v kosmopolitním světě obývaném finančními magnáty, členy králov-

ských rodin, inteligencí, politiky a playboyi. Mohla se seznámit, s kým chtěla, a odjet, kamkoli se jí zachtělo, a často to také dělala. Těm, kdo nic nemají, se musí taková existence jevit jako pravý ráj. Přesto se jednoho dne roku 1951 toho všeho vzdala, odjela do New Yorku a vysoce postavené přátele vyměnila za skupinu skvělých, leč zcela nemajetných černých muzikantů.

Doslova se vypařila z britského života a zůstala ve styku jen s dětmi a nejbližší rodinou. Do veřejného povědomí se vrátila, když její eskapády skropily titulní strany novin. „Smrt Bopa Kinga v barončině budoáru“, křičely titulky na obou stranách Atlantiku. Jindy to byly zprávy o tom, že šla do vězení za držení narkotik. Ztvárněná herečkou Dianou Salingerovou se objevila v autobiografickém filmu Clinta Eastwooda *Bird* z roku 1988 a pak osobně v dokumentu *Straight, No Chaser*. Ten v roce 1968 vytvořili dva bratři, Christian a Michael Blackwoodovi, když s kamerou v ruce provázeli Monka nejrůznějšími peripetemi jeho všedního života od chvíle, kdy vstal z postele, na koncertní pódia, po letištích a zadních uličkách. Záznam obsahoval také scény s jeho přítelkyní baronkou Nikou de Koenigswarter, rozenou Rothschildovou.

V tom dokumentu jsem Theloniouse Monka uviděla poprvé. A za ním v pozadí svou pratetu.

„Víte, kdo to je?“ ptá se velekněz jazzu kameramanů, zatímco s broukáním ladně krouží po suterénní místnosti. Jeho stodesetikilová, metr devadesát vysoká postava v elegantním obleku působí zároveň neproporčně i působně. Na černé kůži se lesknou korálky potu a těžké zlaté prsteny cinkají o sklenku s whisky. Najednou se naléhavě otočí ke kameře.

„Říkám, víte, kdo to je?“ vybafne na filmaře.

Nikdo neodpovídá, a tak Monk ukáže na druhou stranu místnosti. Kamera sleduje jeho pohled, až se zastaví na tváři bílé ženy. Nica je v této napůl šatně, napůl ku-

chyňce, oddělující ulici od koncertního pódia, obklopená čtyřmi černými muži. Kamera zabírá scénu zcela postrádající jakoukoliv okázalost: holá žárovka osvětluje hromadu neumytého nádobí. Ani ta žena nemá nic společného s běžnou rockovou fanynkou – je jí přes padesát, vlasy jí zplihle dopadají na ramena, pruhované tričko nijak nelichotí její sošné postavě. Určitě by v ní nikdo nehledal bohatou dědičku ani žádnou femme fatale.

„Je to Rothschildová, víte?“ chlubí se Monk. „Její rodina půjčovala prachy královi, aby porazil Napoleona.“ Pak se otočí k Nice a řekne: „Všem řeknu, kdo jsi. Jsem na tebe pyšnej.“

„A nezapomeň, že naše famílie měla prsty i v uzavření Suezského průplavu,“ připomene mu zjevně lehce opilá Nica. Hledí na Monka se směsicí lásky a obdivu a pak se vrátí k nedokončenému úkolu dopravit do úst cigaretu.

„Ale to bylo už před rokem nebo tak nějak,“ namítne mladší muzikant.

„Na, tady máš Suezský průplav,“ nabízí Nica, drtí cigaretu mezi předními zuby a napřahuje dlaň s pomyslným průplavem.

„Nech si ty srandičky,“ ohradí se mladík.

„Každýmu povím, kdo jsi,“ opakuje Monk. Na člověka, jehož mateřským jazykem má být ticho, je překvapivě komunikativní. „Víte, kdo je?“ ptá se znovu a vykročí ke kameře, aby si zajistil její pozornost. „Je to milionářka, jedna z Rothschildů.“

Viděla jsem tu scénu mnohokrát ve snaze dozvědět se o Nice něco víc a snažila se představit si reakci jejích starých přátel a širší rodiny. Zeptala jsem se svého otce Jacoba, co si o ní mysleli.

„Moc jsme se o ní ne bavili,“ odpověděl.

Ale když jste se doslechli, že skončila ve vězení nebo že v jejím bytě našli mrtvého slavného saxofonistu? nahlála jsem.

Otec se zamyslel. „Asi nás to pobavilo a taky trochu šokovalo.“

Proměnila jsem se v amatérského detektiva. Co odvedlo Niku z přepychového apartmá do ubohého sklepního bytu? Rozvod byl v té době nejrychlejší způsob, jak se stát společenským vyvrhelem, a děti se do péče uprchlých manželek nesvěřovaly. Bez praktického vzdělání nebo zavedené kariéry zůstávala Nica závislá na podpoře rodiny. Skrývalo se za jejím náhlým odchodem ze země do ciziny nějaké strašné tajemství či temné důvody?

Možná jí přeskočilo. V tisku se objevily její dost ztřeštěné výroky. Na otázku jednoho novináře, proč odešla od manžela, odpověděla: „Můj muž má rád bubny.“ Filmaři Bruci Rickerovi sdělila, že podnětem pro přestěhování do New Yorku bylo, že uslyšela jednu desku. „Musela jsem si ji přehrát alespoň dvacetkrát za sebou. Zmeškala jsem letadlo a už se nevrátila domů.“

„Artu Blackovi koupila cadillac. A víte, co to znamená, že?“ řekl mi někdo.

Co tím chcete naznačit?

„Nekoupíte přece někomu auták jen tak pro nic za nic, že?“ pravil dotyčný zasvěceně.

Kolovaly o ní další klepy, v nichž figurovali další muži. Co když zjistím, že moje prateta byla prostě jen diletantka, snadno ovlivnitelná žena přitahovaná určitým životním stylem? Že za tím nebylo nic jiného? Co si s takovým zjištěním počnu?

Jenže ta Nica, kterou jsem znala, stála oběma nohama pevně na zemi a přesně věděla, co dělá, nebyla to žádná praštěná panička. Přišla o opatrovnictví svých dětí, ale nikdy s nimi nepřerušila styky. Nejstarší dcera Janka se za ní v šestnácti odstěhovala do New Yorku. Nica nikdy nehodlala opustit lidi, které měla ráda, chtěla jen utéct od života, který popisovala jako „diamanty posázenou klec“.